

Farsangi komplex foglalkozás

Módszertani útmutató

Ajánlott életkor: 2 korosztályi bontás: óvodás + elsős, iskolás 2-8. osztály

Szükséges technika: laptop, projektor, hangfal

Szükséges eszközök, kellékek:

- Néprajzi Múzeum Szamosháti fonó című kisfilmje (piktogram: mindkét korosztálynál)
<https://www.youtube.com/watch?v=vhr5KTcBeao>
- Néprajzi Múzeum a Téli Ünnepekör hagyományaiból videóból a Kecsejáték című egyházaskozári felvétel 8:23-tól 13:45-ig (piktogram: mindkét korosztálynál)
https://www.youtube.com/watch?v=6hq3Z5KYpNg&feature=emb_title&fbclid=IwAR360KD8SjzcEFFv3uqQ4v2imjvaLf2j3B9DWjSRyDGt5KLd4si077uSBYE
- Néprajzi Múzeum Busójárás Mohácson című film megtekintése és átbeszélése (piktogram nagyok, 5. osztálytól fölfele)
https://www.youtube.com/watch?v=KuL-R1gXWJs&fbclid=IwAR1P6WHvNsEJczYMeYz_plg9fLuUSak5ujuZGLV7U2ADCCzFda-bfh3wXk
- gólyaalakoskodós laminált kép
- színes szókartyák:
5 jeles nap: Vízkereszt, Kövércsütörtök, Zabálócsütörtök, Farsangvasárnap, Sardóvasárnap, Farsanghétfő, Húshagyó kedd, Hamvazószerda, Böjtfogadószerda, Szárazszerda, Aszalószerda, Csonkacsütörtök
dátum: január 6., többi mozgóünnep
- tábla, blutek
- fonott láda tele rongyokkal, maskarával, farsangi jelmezekkel (sálak, szoknyák, ruhák, mellények, régimódi nadrágok, fejfedők stb.)
- zajkeltők: fakanalak, fém evőeszközök (kanalak), lábasok, fedők, illetve egyéb zajkeltők: dob, cintányér, bodzacsettegő, diócsörgő, zúzó, rece-fice, szárduda, dióbrekegő
- Kézműves foglalkozáshoz szükséges eszközök, alapanyagok: farsangi nyuszifülhöz/bajuszhoz kevés gyapjú (1-2 kg) és Catania fonal (5-6 különböző színű guriga) szárdudához: japán keserűfű, kislemez, ráspoly, csiszolóvázon, dörzspapír, faragasztó, sütőpapír
ez kb. 50 fő foglalkozására elegendő alapanyag

Tevékenységtípusok: beszélgetés, archív néprajzi film megnézése, énekes játék és mondóka, maskarálás, táncmulatság, kézművesség

Foglalkozás menete:

1. **Ének:** „A, a, a, a farsangi napokban, a farsangi napokban legyünk mi is vígabban...”
2. **Beszélgetés** a dal szövege kapcsán a farsangról!
 - Mit tudunk meg a farsangról? Milyen ünnep?

víg, vidám, mulatozós időszak, a bálók, mulatságok, lakodalmak ideje (helyszíne a kocsmák, fonók, házak, később kultúrházak)

- Mit csinálunk? beöltözünk

„A, a, a, a farsangi diákok, a farsangi diákok piros nadrágban járnak...” versszak kapcsán beszélgetés arról, hogy régen farsangi időszakban vettek csak fel feltűnő színű ruhadabot, amúgy egyszínű, általában fekete posztónadrágban jártak, manapság, már általánosnak tekinthető, hogy fiúkat is látunk az utcán színes nadrágban...

- Melyik az a másik versszak, ami utal a beöltözésre?

„ből, ből, ből, 3 nagy keszkenőből, mind asszonyok, mind lányok, elől bögyöt csinálnak...”

Ilyenkor érdemes csak ezt a versszakot újból elénekelni, ha nem jönnek rá., így kis rásegítéssel elvezetjük őket a megoldásig

Itt sok esetben értelmezésre szorul a bögy kifejezés, hogy az a madarak esetében az elülső, mellkasi rész, embernél a cicu, mell.

- Kiről, kikről szól ez a versszak!?

Nem a nőkről, asszonyokról, hanem a férfiakról, hiszen régi világban is az volt a legmulatságosabb jelmez, amikor férfiak nőknek, asszonyok meg férfinak öltöztek

Itt **szemléltetés** gyanánt vállalkozó szellemű fiúcskát kérünk, hogy jöjjön ki és egyszerű kellékeinkkel lánynak öltöztetjük a többiek előtt: sálát gyűrünk pulcsija alá bögyként, szoknyát adunk rá, és fejére kendőt kötünk.

Nagy kacagás: Régen is a szerepcserre, nők férfi ruhában, férfiak női ruhában volt az egyik legkedveltebb, legmókásabb jelmez

- Mit csinálunk még farsangban?

„gé, gé, gé, öregasszony gégéje, öregasszony gégéje, sört, pálinkát bevenne...”

„qú, qú, qú, a kakas kukorékol, szeretem a taróját, jó levesbe/metéltbe a nyakát...”

Nagy evészet, ivászat időszaka: ilyenkor nagyokat eszünk, iszunk. Miért? A nagy evésekkel, ivásokkal a természetet is hasonló bőségre kívánták készíteni. Nagyböjti időszak előtt régen ez a féktelen zabálásos időszak volt. Ezzel természetet bőségre való biztatása történt.

Itt lehet kitérni arra is, hogy miért volt furcsa, hogy idős néni alkoholt iszik, mert régen asszonyok nem tehették be a lábukat a kocsmába, nem ittak, csak a farsangi időszakban volt megengedett. Ilyenkor sok mindent lehetett, amit máskor nem. „Felfordult világ”

- Tyúkhúsleves említ a dal, de mi a legjellegzetesebb farsangi eledel?

Farsangi fánk, csörögefánk. Kelttészta a bőséget jelképezi. A farsang jellegzetes étele, amelynek mágikus erőt tulajdonítottak. (Pl. Szerémségben azért sütötték, hogy a vihar ne vigye el a háztetőt.)

A rétes is kedvelt étel, ami nyúlik, szerencsét hoz, és ha jól nyúlik és sok rétes fogyasztásától következő év bőségét remélték.

(segédeszköz: kendők, szoknya)

3. Farsang idejének megbeszélése, a farsangi időszak időbeli meghatározása szókártyák segítségével iskolás korosztály esetében (ajánlott életkor: 2-8 osztályos)

- Mettől meddig tart?

Karácsonyi ünnepkört követi és a húsvéti időszakot előzi meg, vagyis

Vízkeresztől (január 6.) a húsvétot megelőző 40 napos nagyböjt kezdetéig, hamvazószerdáig (mozgóünnep) tart

Farsangfarka az utolsó 3 nap: farsangvasárnap, farsanghétfő és húshagyókedd

Itt kiosztjuk a szókétyákat. Szókétyákkal úgy tudjuk interaktívva, izgalmassá, játékosá tenni a foglalkozást, hogy a jelentkezők közül választunk. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy egy napnak van több táji elnevezése, vagyis szinonimákat is találunk, így van olyan elnevezés, mind „beszédes név”, ami ugyanannak a napnak területenként eltérő megnevezése, vagyis ha sorrendbe állnak, egymás „testvérei” egy tömbbe álljanak, szorosán egymás mellé, társaik felé fordítva a kétyákat.

Ezután táblára helyezik a gyerekek a szókétyákat egymás alá időrendi sorrendbe, blutek segítségével, így vizualizáljuk az ismereteket és megismerkedünk a farsangi napok magyar nyelvben is elterjedt jellegzetes táji megnevezéseivel

Helyes sorrend:

- Vízkereszt
- Kövércsütörtök/ Zabálócsütörtök (farsangi ételek készítésének napja)
- Farsangvasárnap/ Sardóvasárnap
- Farsanghétfő
- Húshagyó kedd
- Hamvazószerda/ Böjtfogadászerda/ Szárazszerda/ Aszalószerda
- Csonkacsütörtök (amikor még el lehetett fogyasztani a farsangi maradékot)

(segédeszköz: tábla, blutek, szókétyák)

4. Mozgásos játék, Télűzés zajkeltőkkel, zajongás, télkergetés

Node mit is ünneplünk farsangkor?

Tavaszcvarás ősi örömmünepe. Télűzés

Mondóka segítségével körben menetelünk, foglalkozásvezető kereplője adja a jelt a zajongásra. Mikor másodsorra megszólal a kereplő, hirtelen el kell némulni.

„Sárdó gyűjjon, hozzon meleget, micsodai meleget, nyári meleget!”

Ki az a Sárdó? Melyik férfinév alakváltozata, furcsa, felcserélt betűiből?

Sándor! Sárdóvasárnap=húsvétvasárnap

„Sándor, József, Benedek, zsákban hozza meleget!”

Vagy télűző mondóka segítségével

*„Hess innen te hideg tél, maskarántól ijedjél,
bánatunkat űzze tavasz, ki nem mulat az egy malac”*

(segédeszköz: zajkeltők)

5. **Film** megtekintése az állatalakoskodás szemléltetésére: Szamosháti fonó mindkét korosztály

Videó megtekintése előtt érdemes felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy mire figyeljenek:

Kik a szokás szereplői? Mi történik a filmben? Hol játszódik?

Nem érdemes ennél tágabb megfigyelési szempontot adni, elég 2, maximum 3 kérdést feltenni!

Videó megtekintése után irányított **beszélgetés**, a téma körüljárása közösen:

- Melyik 4 állatalakoskodás jelenik meg a filmben?
 - ló
 - gólya
 - kecske
 - medve

Magyar nyelvterületen ez a négy állat jelenik meg leggyakrabban.

További beszélgetési lehetőség, hogy kibontsuk, körüljárjuk a filmben látottakat:

(piktogram: nagyobb korosztállyal)

- Hol játszódik a felvétel? fonó
- Kik a szereplői? falusiak, lányok, asszonyok, gyerekek, férfiak, alakoskodók. Jelmezbe öltözött férfiak járták a fonókat a fonóbeliek szórakoztatására.
- Mikor? Kora ősztől farsang végéig lányok fonóba jártak. Délutántól késő estig tartott a munka.
- Mi történt akkor, ha felismerték a gólyát? Mi volt az íratlan szabály? Ha felismerik, azonnal el kell hagyja a fonóházat. Így járt a gólya is.
- Mi volt a medve jelmeze és mit csinált? Medve gubában, kifordított kucsmában riogatja a lányokat.
- Minden évben más öltötte magára ezeket a jelmezeket? Nem. Gyakori volt, hogy egy-egy alakoskodó több éven keresztül öltött jelmezt.
- Mi történik a medvével? Mint a telet, a medvét is kiűzik a fonóból!

Itt szemléltetőeszközökkel megjelenítünk egy 2 szereplős lovat lepedővel, vagy archív, laminált kép segítségével a gólyaalakoskodást.

([segédeszköz: videó, maskarás kellékeket tartalmazó láda](#))

6. **Beszélgetés:**

- Hogy zajlik nálatok az óvodában, iskolában a farsangi multság?
- Mit csináltok?
- Kik vesznek részt rajta?
- Mikor van?
- Mindenki sorolja fel eddigi legjobban sikerült farsangi jelmezét.

Itt tipikus lányos és fiús jelmezeket hallhatunk. Lehetőség az összevetésre, régen milyen zsánerfigurák voltak: cigány, koldus, betyár, menyasszony, vőlegény, öregasszony, török, ördög..

7. Rongyosbál, maskarázás

beöltözés az előkészített nagy kosárnyi holmiból

(segédeszköz: maskarás kellékeket tartalmazó láda)

8. Énekes, mozgásos játékok:

Ezeket a játékokat betehetjük bárhova, a vázlat bármelyik pontjára szabadon áttehető, ahol úgy érezzük a gyerekek mocorognak, jól esne nekik egy kis mozgás.

„Megfogták a vén medvét, táncoltatni tanítják...”

„Táncolj kecske ne állj meg, mert az Isten nem ver meg...”

9. Csúfolkodók:

Ebben az időszakban szabad a csúfolkodás, tréfálkozás, kicsit többet és máshogyan szabad, mint egész évben. Felfordult világrend ünnepe. Nem bántó, hanem mindenkire vonatkozó csúfolódás

„Lányok, lányok, földi boszorkányok, föld alatt laknak, békát szopogatnak!”

„Fiúk, fiúk, lyukas a bugyijuk”

„Itt ezek a legények, szilvaízes lepények!”

Mondjátok azt, hogy üveg

„Üveg”- lekváros a füled!

Mondjátok azt, hogy diófa

„Diófa”- ugorj be a fiókba!

Mondjátok azt, hogy csütörtök

„Csütörtök”- Hátadon a kisördög!

Ismerkedés, udvarlás, lakodalmak időszaka és vénlány- és vénlegénycsúfolásé is

Vénlánycsúfoló ének:

„Elmúlt a hosszú farsang, búsulnak a lányok.

Ettől a sok búsulástól ráncos a pofájuk.

Nem tudsz férjhez menni, vőlegényt szerezni,

Vedd elő az olvasódat, kezdj el imádkozni!”

Rönkhúzás állakodalommal, ha abban az évben nem volt lakodalom

Farsang kongózás: Szatmárban húshagyókedden úgy csúfolták ki a pártában maradt lányokat, hogy pléhdarabokat kongattak az ablakuk alatt és azt kiabálták:

Húshagyó! Itt maradt az eladó!

Akinek van nagy lánya, Hajtsa ki a gulyára!

10. Énektanulás:

*Ez az ember akkora, mint egy tőrös putyina, :||
Hogy ne volna akkora, ha nem dolgozott soha:||
Ez az ember tőröt árul, likas a feneke hátul, :||
Ez az ember dur-dur-dur, ha megrúgom, felfordul,
Bécsik a bokorba, seggen csúszik pokolba!*

Szókincsbővítés: putyina = tőrőtároló hordó
Milyen ember az, aki sohasem dolgozott? lusta
Likas = lyukas

11. Hangszerbemutató duda

Ha nincs kéznél egy jó dudás, az alábbi két hangszerbemutató videó valamelyikét javasoljuk:

<https://youtu.be/yVT-oLnpvbU?t=2004>

https://youtu.be/Bdw44iAjj_Q?t=1717

12. Táncmulatság: dudásbál: somogyi ugrós és csárdás

